

Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program
MTA Programiroda
Rövid Program, 2006-2008

Tartalom

1. A PROGRAM CÉLRENDSZERE.....	2
1.1. KIINDULÓ MEGGODOLÁSOK.....	2
1.2. A CÉLRENDSZERRŐL - RÖVIDEN	4
1.3. IDŐTÁVOK.....	8
2. CÉLRENDSZER – CÉLOK RÖVID ÉRTELMEZÉSE, LEGFONTOSABB TEENDŐK ..	8
2.1. A jövedelmi szegénység kiterjedtségének csökkentése	8
2.2. A jövedelmi szegénység mélységének csökkentése.....	9
2.3. A szülők foglalkoztatása	11
2.4. Jobb, egyenlőbb feltételek a készségek és képességek kibontására, a szegregáció csökkentése.....	15
<i>0-6 éves kor: Korai képességfejlesztés, kisgyermekkorai nevelés</i>	17
<i>a) Szolgáltatások</i>	17
<i>b) Intézmények</i>	18
<i>6-14 éves kor</i>	20
<i>14-18 éves kor:</i>	22
<i>Intézményes gyermekvédelem</i>	23
<i>A gyermekekkel foglalkozó szakemberek képzése</i>	24
2.5. Szociális és gyermekjóléti ellátások és szolgáltatások.....	25
2.6. Lakáskörülmények javítása	27
2.7. Egészségesebb gyerekkor biztosítása.....	29
2.8.-2.15. A horizontális elvek: kidolgozása folyamatban.....	32
3. ÖSSZEFOGLALÁS – JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK, VÁRHATÓ HATÁSOK: kidolgozása folyamatban.....	32
MELLÉKLETEK:	32
JOGSZABÁLYI HÁTTÉR, SZÜKSÉGES JOGSZABÁLYI VÁLTOZTATÁSOK.....	32
ELOSZTÁSI ELVEK	32
MÓDSZEREK, ADATSZÜKSÉGLET, MONITOROZÁS	32
INDIKÁTOROK.....	32
ÖSSZEFÜGGÉS MÁS ORSZÁGOS TERVEKKEL ÉS PROGRAMOKKAL	32

Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program

1. A PROGRAM CÉLRENDSZERE

1.1. KIINDULÓ MEGGODOLÁSOK

(1) *A társadalom alapvető érdeke, hogy csökkenjen a szegénység, az ezzel összefüggő esélytelenség, nyomor és szenvedés. A kormányzat szegénységet és társadalmi kirekesztést csökkentő törekvésein belül – az EU ajánlásokkal is összhangban - különös hangsúlyt kell kapnia a gyermekszegénység csökkentésének. Ez a társadalom erkölcsi adóssága, egyben távlati emberi és gazdasági érdeke is.*

(2) *A szegénység a társadalmi struktúra és egyenlőtlenség eleme. Önmagában, csak tüneti kezeléssel nem érhető el lényegi eredmény. A szegénység akkor csökkenhet, ha a gazdaság erősödik, a jövedelmek nőnek, és ezzel egyidejűleg csökkennek a forráshiányokból adódó társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek. A szegénység csökkentése nem áll szemben a gazdasági növekedési és versenyképességi célokkal, de a csökkenés nem következik be automatikusan a gazdasági helyzet javulásával. Ehhez a jövedelmek, tudás, információk igazságosabb elosztása, az intézményes és személyes szociális szolgálatok javítása, a jogok erősítése szükséges.*

(3) *A gyermekszegénység csökkentésére vonatkozó kormányzati program kiemelt fontosságú. Rövid távon enyhíti a legvédtelenebb csoport, a gyermekek szűkölködés okozta hátrányait. Közép-és hosszú távon a társadalom és a gazdaság fenntartható fejlődését csak a szegénység és leszakadás folytonos újratermelődésének megelőzésével lehet biztosítani. A gyermekszegénység jobban fókuszálható, mint a szegénység egész kérdése, de a beavatkozások hatása mégis osztársadalmi. A téma fontossága miatt javasoljuk, hogy a gyermekek helyzetének javítása megkerülhetetlen, keresztmetszeti mérlegelési szempont legyen kormánydöntéseknél, továbbá legyen horizontális prioritás a 2. (és további) Nemzeti Fejlesztési Terveknél. A keresztmetszeti mérlegelést az is indokolja, hogy a gyermekszegénység csökkentése nem csak szociálpolitikai kérdés.*

(4) *A szegénység csökkentéséhez jelentős források szükségesek.* A forrásnövelés alapvető eszköze a szülők munkavállalásának elősegítése és a munkajövedelmek növekedése, hosszabb távon a gyerekek által képviselt humántőke fejlesztése. A gyerekek helyzetének javításában ilyen formán minden közszolgáltatásnak szerepe van. A családi ellátások, közoktatási intézmények, egészségügyi ellátás, személyes szolgáltatások szinte mindegyike jelentős színvonaljavításra szorul. Forrásigényesek a szükséges újítások és reformok is. A források tervezésekor és felhasználásakor mind a társadalmi, mind a gazdasági *hatékonysági következményeket* figyelembe kell venni. Jelentős hatékonyságnövelő és költségkímélő szerepe lehet a belső jogharmonizációnak, a jogalkalmazásra rászorító intézkedéseknek.

(5) *A szegénység, ezen belül a gyermekszegénység összetett jelenség.* A szűkös és bizonytalan jövedelmek egyben elégtelen és egészségtelen táplálkozást, rossz lakásviszonyokat, fázást, sok kielégítetlen alapszükségletet, eladósodást, létbizonytalanságot és szorongást jelentenek. A szegénység okai és következményei közé tartozik mindemellett a szülők munkahiánya; a területi, intézményi szegregáció, amely egyre jobban elválasztja a szegényeket a társadalom többi részétől; a gyerekek képességeit rosszul fejlesztő, esélyeiket gyakran inkább rontó, mint javító nevelő-, képzőintézmények; az egyenlőtlen hozzáférés a humán szolgáltatásokhoz, az információhoz; a megbecsülés hiánya; a jogok sérelme, legyen szó faji megkülönböztetésről, gyermeki, emberi, vagy szociális jogokról. A felsoroltakon belül a cigányság helyzetét társadalmi hátrányaikon túl a diszkrimináció számtalan formája rontja tovább.

(6) *A gyermekszegénység legfájdalmasabb jelenségei sürgős beavatkozást igényelnek.* Társadalmi léptékű eredmények folyamatos erőfeszítések esetén is csak hosszú távon várhatók. Ezért javasolunk egy *hosszú távú, 25 évre szóló „generációs programot”*, és ennek bevezető időszakában egy azonnal induló *3 éves rövid távú programot*.

(7) *A program megvalósításának kulcsa az együttműködés.* Az együttműködésre minden szinten szükség van, így a funkcionálisan és közigazgatásilag elkülönülő területek – jog, munkaügy, jövedelempolitika, oktatás és képzés, lakásügy, egészségügyi és szociális szolgáltatások – között; kormányzat és önkormányzatok között; intézmények, szakmák, szektorok között; állami, egyházi, civil és piaci szerveződések között. Az együttműködés kultúrája Magyarországon gyöngye. Meg kell találni azokat az

ösztönzőket és jogi eszközöket, amelyek az együttműködési készséget erősíthetik.

(8) A gyermekszegénység csökkentése akkor sikerülhet, ha minden *helyi közösség* felismeri ennek életbevágó fontosságát, ha a nemzeti program széles keretein belül kijelöli a maga feladatait, kidolgozza a helyi prioritásokat, átláthatóvá, közös üggyé teszi e célok megvalósítását. Az államilag biztosított jogok és források hatékony felhasználásának legfontosabb terepei a helyi közösségek. A civil szerveződéseknek, ideértve az egyházakat is, ezen a szinten kiemelt jelentőségük van.

(9) A települési lejtő Magyarországon egyre meredekebb. A gyermekek szempontjából különös hátrányt jelent, ha lemaradó, vagy rossz helyzetű régióban, kistérségben, településen, településrészen élnek. A rossz infrastruktúra, hiányos ellátottság, a munkahiány és a közlekedési hátrányok az aprófalvakban koncentrálnak. (1000 fölött van az 500 lakosúnál kisebb települések száma.) Kistépüléseken, valamint hátrányos helyzetű kistérségekben a lakosság mintegy 20 százaléka él. A gyerekek szempontjából különösen kedvezőtlen a nevelési és oktatási intézmények hiánya, nehéz elérhetősége vagy rossz színvonala, továbbá szétaprózott, nem megfelelő minőségű, kapacitáshiányos gyermekjóléti és szociális szolgáltatások. A gyermekszegénység elleni program forrásigénye jelentős. Minthogy e források csak fokozatosan fognak rendelkezésre állni, az egész programon végigvonuló cselekvési prioritást jelöl ki a települési lejtő. Amikor csak lehetséges, a javaslatunk az, hogy az egyes programokat, intézkedéseket a legrosszabb helyzetű településeken és kistérségekben kell bevezetni.

1.2. A CÉLRENDSZERRŐL - RÖVIDEN

(10) A program célja az, hogy

- **egy generáció alatt jelentősen, a jelenleginek negyedére csökkentse a gyermekek és családjaik szegénységének arányát;**
- **felszámolja a gyermeki kirekesztés és mély szegénység szélsőséges formáit;**
- **átalakítsa azokat a mechanizmusokat és intézményeket, amelyek ma újratermelik a szegénységet és kirekesztést, azaz**
 - **biztosítson egészséges életfeltételeket kora gyermekkortól kezdve,**
 - **biztosítsa a képességek jobb kibontakozását,**
 - **csökkentse a sorsrontó devianciák előfordulását,**
 - **jelentősen csökkentse a ma sorsdöntő regionális és etnikai egyenlőtlenségeket.**

▪ **Az első három év, a rövid program alapvető célja ezen belül az, hogy érzékelhetően csökkentse a szegénységben élő gyermekek számát és arányát, és hogy jelentősen javítsa a mély szegénységben élő, végzetesen kirekesztett gyermekek életkörülményeit.**

(11) A program céljának értelmezéséhez néhány meghatározás szükséges.

▪ „Gyermeknek” ebben a programban a 18 év alatti eltartott gyermeket tekintjük.

▪ A szegénység legfontosabb relatív mérőszáma (az Európai Unió javaslataival összhangban) az összes gyermek közül azok aránya, akik a fogyasztási egységre számított, ún. ekvivalens jövedelem középső (medián) értékének 60 százaléka alatt élnek. (Ebben a programban az OECD1 skálát javasoljuk alkalmazni.)

▪ A szegénység abszolút változását a vásárlóerő változásával mérjük. Ennek mérőszáma az, hogy hányan élnek évenként egy meghatározott, reálértékben azonos szint alatt. Az adott esetben a változás mérésének eszköze pl. 2005-höz viszonyítva, hogy a 2005-öt követő években a gyermekek közül mekkora azok aránya, akik a 2005. évi ekvivalens medián jövedelem 60 százalékanak árindexelt értéke alatt élnek;

▪ A szegénység számos összetevője közül kiemelt a szerepe a munkahiánynak. Ezért kiemelt szegénységi mutató az, hogy mekkora az egyes években a foglalkoztatott nélküli háztartásokban élő gyermekek aránya az összes gyermek között.

▪ A mély szegénység fontos jelzése, hogy van-e folyó víz a lakásban. Az életkörülményeket jellemző szegénység mutatója azon gyermekes családok összes gyermekes családhoz viszonyított aránya, amelyek folyóvíz nélküli lakásban élnek.

▪ A program kidolgozásának további folyamán a szakemberek és érintettek további 15-20 jellegzetes mutatót határoznak meg a mély szegénység jellemzésére.

(12) A gyermekek szegénységének kiterjedtségét csökkentő cél akkor valósul meg, ha a relatív mérőszám (medián 60 százaléka alatt élő gyermekek aránya) csökken.

(13) A mély szegénység csökkentésére irányuló cél akkor tekinthető megvalósultnak, ha több éves (3-5 éves) perspektívában a közösen elfogadott mérőszámok többsége javulást mutat.

(14) A célokat három nagy csoportba soroltuk. *Általános cél* a gyermekek és családjaik szegénységének és kirekesztettségének csökkentése. *Vertikális, funkcionálisan értelmezhető, a mai közigazgatási felelősségi rendszerhez kapcsolható célok* a gyermekek nevelési, oktatási, képzési lehetőségeinek, egészségügyi ellátásának, lakásfeltételeinek, a családok és gyerekek részére nyújtott szolgáltatásoknak a javítása. *Horizontális, minden funkcionális területet átmetsző cél* az etnikai, területi egyenlőtlenségek csökkentése, a fogyatékkal élő gyerekek helyzetének javítása, a jogok erősítése, az informáltság javítása. A vertikális és horizontális célok közötti megkülönböztetés esetenként önkényes, de a probléma komplexitását, belső összefüggéseit érzékelteti.

1.3. A CÉLOK

(15) Általános célok

- a gyerekszegénység kiterjedtségének csökkentése
- a gyermekszegénység mélységének, súlyosságának csökkentése

(16) „Vertikális”, funkcionálisan értelmezhető célok

- a szülők foglalkoztatásának javítása
- jobb, egyenlőbb feltételek a készségek és képességek kibontására, a szegregáció csökkentése
 - a gyerekek és családjaik számára nyújtott személyes szociális szolgálatok és ellátások színvonalának javítása
 - az egészségesebb gyermekkor biztosítása
 - a lakáskörülmények javítása

(17) „Horizontális”, a funkcionális célokat átmetsző, minden célnál érvényesítendő, célkitűzések

A mélyszegénységre közvetlenül is ható célkitűzések:

- A roma kisebbség helyzetének érzékelhető javítása, szegregáltságuk, kirekesztettségük enyhítése
 - A fogyatékkal élő gyerekek és családjuk helyzetének javítása, szükségleteik érzékenyebb figyelembevételre, jobb kielégítésre
 - A rossz helyzetű települések, térségek hátrányainak, kirekesztésének csökkentése
 - A gyermeket is szolgáló „nagy” ellátó rendszerek javítása.

A jogok és a demokratikusabb részvétel révén szegénységre ható célkitűzések

- A jogok, jogi szemlélet erősítése, a gyermeki jogok javuló érvényesítése.
- A szakmák, intézmények, szektorok, továbbá az állami és önkormányzati szervek, a civil szerveződések, az egyházi és non-profit intézmények javuló együttműködése.
- Az állampolgárok, különösen az érintettek – a szegények és a gyerekek – aktívabb részvétele minden őket érintő ügyben.
- A tájékoztatás javítása, az információk sokkal jobb eljuttatása mindenkihez, az informatika lehetőségeinek felhasználása olyan e-szolgáltatás nyújtásával, amely alkalmas a szegénység enyhítésére.

(18) Célok összefoglalása

A táblázat azt érzékelteti, hogy a keresztbe metsző, horizontális célok minden átfogó és minden vertikális, funkcionális cél esetében értelmezhetők és érvényesek. Azt is jelzi, hogy mely horizontális céloknak van közvetlenebb hatásuk a mély szegénységre, a kirekesztés legsúlyosabb jelenségeire.

oe1. ábra: A célok összefoglalása

	Szülők munkája	Gyerekek fejlesztése, képzése	Szociális ellátások és szolgáltatások	Gyerekek jobb egészsége	Lakhatás javítása
Roma gyerekek prioritása	Szegénység mélységének és kiterjedtségének csökkentése				
Fogyatékossgal élő gyerekek prioritása					
Települési lejtő csökkentése					
Működő nagy ellátórendszerek fejlesztése					
Gyermeki jogok erősítése	Szegénység kiterjedtségének csökkentése				
Együttműködés szektorok, intézmények, ágazatok között					
Állampolgárok, gyerekek részvétele					
Információ terjesztés, hozzáférés					

1.3. IDŐTÁVOK

(19) A gyermekszegénység jelentős csökkentése vagy megszüntetése, újratermelődésének megakadályozása több évtizedes erőfeszítéseket igényelnek. A súlyos bajok enyhítése azonban sürgető. Ezért a programnak több, egymásra épülő összetevője van. A **hosszú távú, vagy „generációs program”** a ma felnövekvő generációk életét kívánja javítani. Ezt jelzi a 25 éves időtáv, amely 2006-tól 2030-ig szól. Ezen belül az első szakasz a **rövid távú program, amely** három éves (2006-2008). Feladata – hangsúlyosan már az első évtől - a legszorítóbb problémák megoldása, és számos hosszabb távon ható intézkedés előkészítése. A két programon átível az Európai Unió jelentős forrásait felhasználó, 2007-2013 között megvalósuló **2. Nemzeti Fejlesztési Terv**. A gyermekszegénységet csökkentő politikákat ezzel összhangba kell hozni, hogy a beáramló forrásokat erre a célra is fel lehessen használni. Az időtávok nem határolódnak el. A sürgős feladatok mellett már 2006-ban elkezdődik a hosszú távú, generációs program előkészítése, és fokozatosan el kell indítani hosszabb távon is ható folyamatokat. Ezt mutatja be a 2. ábra.

2. ábra: Programok és időtávok

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2030
RÖVIDTÁVÚ PROGRAM	Azonnali feladatok. Rövid programok. Hosszú távú programok előkészítése.								
2. NFT.	Ennek keretében ESZA, ROP stb. lehetőségek felhasználása								
GENERÁCIÓS PROGRAM	Hosszú távú programok bevezetése, hosszú folyamatok követés, visszacsatolások befolyásolása, folyamatos nyomon követés, visszacsatolások								

2. CÉLRENDSZER – CÉLOK RÖVID ÉRTELMEZÉSE, LEGFONTOSABB TEENDŐK

2.1. A jövedelmi szegénység kiterjedtségének csökkentése

(20) A szegénység kiterjedtsége és mélysége nem kizárólag a jövedelmek függvénye, de az is. 2005-ben az országos szegénységi arány (az EU-ban elfogadott mértékkel mérve) 14 százalék, a 60 éven aluli gyermektelen családoké 11 százalék. Az összes gyermeces család szegénységi aránya az átlag közel másfélszerese (19 százalék), a három és több gyermeces családoké közel háromszorosa, 36 százalék. A jövedelmi szegénység fontos

része a programnak, és egyben ez a legjobban követhető és mérhető összetevő. Ezért az első két általános cél részletezésekor csak a gyermekek részére, illetve a gyermekekre tekintettel folyósított pénzbeli ellátásokkal foglalkozunk.

(21) Minden eddigi – hazai és nemzetközi – elemzés világossá teszi, hogy a pénzbeli és természetbeni gyermekellátások közül a gyermekszegénység csökkentésének leghatékonyabb eszköze az univerzális családi pótlék. Magyarországon a családi pótlék rendszere általánosan elfogadott, adminisztrációja korrekt és átlátható, a hozzáférés teljesnek tekinthető. A 2006-tól bevezetett családtámogatási rendszer megfelelő keretet ad az igazságos elosztásnak. A két legnagyobb probléma az ellátások továbbra is alacsony szintje, és a kötelező indexálás hiánya miatti folyamatos értékvesztés. Az alacsony szintet jellemzi, hogy 2006-ban az átlagos családi pótlék (havi kb. 12000 Ft) kevesebb, mint negyede mind a nettó minimálbérnek, mind a számított létminimumnak. (E két utóbbi összege 50000 Ft körül van.) Ezt a nemzetközileg is igen alacsony szintet a lehetőséghez mértén emelni kell. Az indexálás sokféle módon történhet (az árakhoz, a bérekhez, a két változás átlagához.). Az átlagos bérhez kötött indexálás fokozatosan csökkentené a minimumbér és a családi pótlék közötti rést, de esetenként jelentős forrást igényelne. Javasoljuk a Magyarországon meghonosodott „svájci indexálás” alkalmazását. Ez a bérek növekedése esetén nem szakad el annyira az életszínvonalától, mint csak az árindexhez kapcsolás.

(22) *Javaslat:*

- Készüljön törvény a családi pótlék évi minimum egyszeri indexálásáról, a svájci indexálás formulája szerint (azaz az árak és bérek együttes átlagos növekedése szerint). Ennek költségvetési kihatása: minden egy százalékos emelés hozzávetőlegesen 3 milliárd Ft.

2.2. *A jövedelmi szegénység mélységének csökkentése*

(23) A mélyszegénység egyik oka a nagyon alacsony, a létminimum töredékét sem biztosító jövedelem. Néhány csoportban – sokgyerekeseknél, gyermeküket egyedül nevelőknél, munkanélkülieknél, szakképzetleneknél – különösen gyakran következik be ilyen helyzet. Mindezen csoportokban nagy a romák aránya. A mélyszegénység pénzbeli ellátások révén történő enyhítésének több eszköze van, jóllehet más típusú, természetbeni ellátások, vagy személyes szolgálatok nyújtása is kiemelten fontos.

(24) Célszerű a családi pótlékot az átlagosnál jóval nagyobb arányban emelni azoknál a csoportoknál, amelyeknek körülhatárolása egyszerű, és amelyekben az országosnál szignifikánsan nagyobb a szegények aránya. Ilyenek a három és többgyerekes családok, vagy a gyermeküket egyedül nevelők. Az emelés mértéke évente rögzíthető a szegénységi arányok alakulásának függvényében. 2006-2007-ben olyan emelés javasolható, amely ezekben a csoportokban a családi pótlékot az átlagos indexálásnál 10 százalékkal nagyobb mértékben növeli. Ez az emelés kompenzálná a még fennmaradt adókedvezmény megszüntetését.

(25) A 2006-ban bevezetésre kerülő, a család nagyságát is figyelembe vevő új típusú rendszeres szociális segély meghatározott összegig kiegészíti a család jövedelmét a legszegényebb csoportokban. Ez a rendelkezés a mélyszegénység egyes formáit enyhíti, de a kérdést nem oldja meg. Szükséges - a hatás folyamatos monitorozása, értékelése mellett - a családi jövedelmi küszöb szintjének emelése, (távlatilag a létminimumhoz közelítése), továbbá a kör valamelyes kiszélesítése, különös tekintettel azokra a gyermekes családokra, amelyekben nagyon alacsony a bérjellegű jövedelem, vagy amelyek a jelenlegi feltételrendszer mellett nem jutnak segélyhez. A rendszeres szociális segély konstrukciója további korrekciót igényel a lakásrezszi kiadások árnyaltabb kezelése érdekében.

(26) A munkanélküliség (különösen a háztartásfő tartós munkanélkülisége) miatt nagyon szegény családok esetében célszerű az álláskeresési ellátások gyerekszámhoz igazítása. (E lehetőségre visszatérünk.)

(27) Szélsőségesen rossz helyzetekben, vagy családi krízisek esetén segélyezésre (mint pl. a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás, az átmeneti segély) továbbra is szükség van. Ezek megítélése nem tehető teljesen normatívvá. Az önkormányzatok helyi rendeleteinek jelentős szerepük lehet az eseti segélyezésnél.

(28) Javaslatok:

- Kerüljön bevezetésre a családi pótlék átlagos bérnövekedésnél 10 százalékkal magasabb emelése a 3 és több gyermekeseknél, valamint a gyermeküket egyedül nevelőknél. *Az emelés első lépcsőjére 2006-ban, legkésőbb 2007-ben lenne szükség.* A két csoportnál a költségvetési kihatás e két csoportnál minden egy százalékos emelésnél hozzávetőlegesen 1,5 milliárd Ft.

- A rendszeres szociális segély 2006. évi bevezetése utáni folyamatos monitorozás, esetleges korrekciók és folyamatos szintemelés szükséges.

- Megvizsgálandó, ha lehetséges bevezetendő az álláskereső ellátások gyerekszámával való korrekciója.

2.3. A szülők foglalkoztatása

(29) Magyarországon európai összehasonlításban is alacsony a foglalkoztatás szintje, s ennek elsődleges oka a magas inaktivitás. (A 15-64 éves népesség foglalkoztatási aránya 2004-ben az EU-25-ben 63 százalék volt, Magyarországon 57 százalék.) A munka világából elsősorban az alacsony iskolai végzettségűek, a romák, a rossz helyen élők, és a megváltozott munkaképességű (fogyatékos, pszichiátriai beteg stb.) emberek rekesztődnek ki. Az alacsony foglalkoztatottság erős területi koncentrációban jelenik meg. A gyermekszegénység egyik fő oka a szülők munkahiánya, kivált, ha egyik szülő sem dolgozik. A mély szegénységben élők körében viszonylag sokan vannak a *reményvesztett állástalanok*, akik szinte belekövülnek a kilátástalan tehetetlenségbe, a fekete-szürke gazdaságba beszorult *nem bejelentett foglalkoztatottak*, és a *romák*, akiknél az alacsony iskolázottság, szakképzetlenség, tartós munkanélküliség hatását súlyosbítja a nyílt vagy rejtett diszkrimináció és az újabban erősödő szegregálási, gettósodási folyamatok.

(30) A foglalkoztatás hosszabb távú javítására a Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterv, a 2. Nemzeti Fejlesztési Terv és számos humán erőforrás fejlesztési terv részletes programokat tartalmaz. Ezek között a jelenlegi program szempontjából is fontos az állami foglalkoztatási szolgálat átalakítása nem kis mértékben az angol „jobcentre plus” program mintáját követve. A szolgálatnak alkalmassá kell válnia mind a versenygazdaság munkaerő-szükségletének gyors kielégítésére, mind a problémacsoportok egyénre szabott kiszolgálására. Ehhez egyfelől bővíteni kell az „önkiszolgálást” a foglalkoztatható ügyfelek számára, másfelől egyénre szabott komplex szolgáltatást kell nyújtani az ezt igénylő igénylő ügyfeleknek. De nemcsak az egyéneknek, hanem a munkáltatóknak is a saját adottságaikhoz és elvárásaikhoz igazodó, többlépcsős kiszolgálásra van szükségük. Célvezérelt irányítási rendszert kell bevezetni a szervezetben és a célok teljesülését folyamatosan nyomon kell követni. A munkaerő-piaci eszközöket és programokat rendszeres monitorozásnak és rutinszerű hatásvizsgálatoknak kell alávetni.

(31) A „100 lépés” program számos eleme, az alkalmi munkavállalás jobb szabályozása, a munkaerőpiac fehérítésére irányuló erőfeszítések és hasonlóak jól szolgálhatják rövid távon a munkát keresők, köztük a szakképzetlenek érdekeit.

(32) Mindezen hosszabb távú tervek és rövidebb távú döntések hatással vannak a gyermeket családot (gyermek és szülők) helyzetére. Itt csak néhány olyan rövid távú lépést emelünk ki, amelyek a gyermeket családokat közelebről érintik, és közvetlenül összefüggnek szegénységükkel. Többségük valamilyen formában szerepelhet az említett programokban, de hangsúlyuk más.

A rövid távon javasolt lépések, illetve kívánatos irányok a következők:

(33) Munkanélküli családok helyzetének javítása

A Szociális törvény utolsó módosítása már bevezetett számos, a szegénységi csapdát elkerülni segítő és más munkaösztönző segélyezési politikát (a korábban megállapított segélyek fenntartása a munkavállalás első időszakára, „negatív próbaidő”, azaz, a munkavállalás első időszakában, a „próbaidő” alatt nem szűnik meg a korábbi ellátás, csak felfüggesztésre kerül, ami a sikertelen munkavállalás esetén azonnal aktiválódik, stb.). Ezek mellett fontosnak tartjuk a következőket:

- Az eltartott gyermekkel rendelkező szülők számára *magasabb bérpótlási rátával* kell meghatározni az álláskeresői járadékot és segélyt, valamint annak alsó, ill. felső határát. (Ezt a megoldást sok ország munkanélküli biztosítási rendszerében alkalmazzák.)

- Az átlagos munkanélküliségi rátát legalább *kétszeresen* meghaladó településeken célszerű 50 százalékkal meghosszabbítani az álláskeresői járadék és segély időtartamát.

(34) Munkába lépésre/visszatérésre felkészítés

Nem elégséges a munkahelyteremtésre koncentrálni. A leendő munkavállalókat alkalmassá is kell tenni a munkavállalásra. Ennek többféle eszköze lehet.

- Komplex „pszicho-szociális” megerősítés szükséges, különösen a tartós munkanélküliek, vagy a munkaerőpiacra soha be nem került fiatalok számára. Ezt az egyénre szabott segítséget csak a munkaügyi és szociális szakemberek együttműködésével, továbbá a civil szektor aktív szerepvállalásával lehet megoldani. Az együttműködés néhány helyen elkezdődött, de az intézményközi feszültségek és a felkészült szakemberek hiánya gátolják a hatékony munkát. A következő 1-2 évben a mai kísérletek jó gyakorlatainak elemzésére, korrekciójára, a tanulságok levonására, felkészülésre lehet mód.

- A valódi munkaerőpiaci igényekre alapozva betanító vagy OKJ-s szakmai végzettséghez kell juttatni a szakképzetlen vagy elavult szakmával rendelkező pályakezdeket és munkanélkülieket, így a hosszabb ideje inaktivitásban élőket is. A felnőttképzés címén valódi végzettséget adó, alapképzettséget nyújtó általános és középiskolákat, szakmunkásképzőket kell inkább elérhetővé tenni a felnőttek számára, mintsem a „gyorstalpalós” átképzések bővítését forszírozni.
- A munkaerő-piaci visszailleszkedést segítő programok idejére valamilyen formában biztosítani kell a kisgyermek (főleg a 3 évesnél fiatalabbak) napközbeni ellátását. Külföldi tapasztalatok is alátámasztják, hogy sokszor ennek hiánya hiúsítja meg, hogy az édesanya valamilyen tanfolyamon vagy képzésen/átképzésen részt vegyen.

(35) Munkahelyek, munkafeltételek biztosítása

Mindenekelőtt a hátrányos helyzetű kistérségekben kell megtalálni a támogatott munkahelybővítés lehetőségeit. A közmunka programok, még ha szükség lehet rövid távon a bővítésükre is, nem jelentenek hosszú távú megoldást: igaz, hogy többlet jövedelemhez juttatják a háztartásokat, de konzerválják is a szakképzettség hiányát és a motivátlanságot. Különös fontosságúak olyan munkahelyek, amelyek igazodnak a gyermekes családok szükségleteihez. Ezek bizonyos feltételeiről – a gyermekek napközbeni elhelyezéséről, a jobb közlekedés fontosságáról, a lakásmobilitás elősegítéséről – más összefüggésekben említést teszünk. Itt csak néhány kiegészítő javaslatot sorolunk fel.

- Célzott keresletélénkítő politikákra van szükség. Olcsóbbá kell tenni a célzott csoportok foglalkoztatását, legalábbis részben a közpénzek terhére kell átvállalni a célcsoportok alkalmazásából a munkaadók számára adódó produktív kockázatokat. Ennek a legáltalánosabb módszere a célzott járulék- és adókedvezmények technikája: ha valamely munkaadó az érintett csoportba tartozó embert, embereket foglalkoztat, akkor az utána befizetendő közterheket nem kell befizetnie, vagy (a legális foglalkoztatás ellenőrizhetősége érdekében, még inkább) a befizetett adókat és járulékokat visszaigényelheti – legalább a munkába állás első, kezdeti időszakában.
- Az ismert problémák (pályázati nehézségek, az állások fenntartása támogatások megszűnése után) számottevően mérsékelhetők azzal, ha az alacsony bérű munkák adózási terhei jelentősen csökkennek, ha az alacsony bérű foglalkoztatás költségei a fekete foglalkoztatás költségeihez konvergálnak. Mindazokban az országokban, ahol hasonló lépésekre sor került (Dánia, Anglia, Írország, Hollandia), ott jelentős sikereket tudtak

felmutatni a foglalkoztatás ráták emelésében, ezen belül az alacsony szegmensű foglalkoztatás bővítésében.

- Munkahely bővülést eredményezhetne a szociális gazdasághoz tartozó kezdeményezések intenzív támogatása. A koncepció nálunk alig ismert, nehezen terjed. Ösztönözni kell szövetkezetek, MRP-s társaságok, egyesületek, szövetségek, alapítványok keretében a hiányzó humán, személyi és pénzügyi szolgáltatások létrehozását és működtetését, illetve egyéb, térségi szinten kielégítetlen lakossági, közösségi szükségletekre válaszoló tevékenységek megszerveződését. A szociális gazdaság keretében történhetne a háztartások és egyének által igénybe vehető helyi szolgáltatásoknak a piaccá szervezése és ennek keretében az alkalmazotti vagy önfoglalkoztatói státuszban történő foglalkoztatás bővítése. A tradicionális „háztáji gazdaságok” újraélesztése is történhetne ebben a keretben. Minthogy többségében helyi és kis léptékű szerveződésekről van szó, amelyek a tagok érdekeit szem előtt tudják tartani, különösen alkalmasak szülők foglalkoztatására.

- A foglalkoztatás bővítésének lehetőségeit különböző szinteken kell felmérni. Rugalmas és hatékony megoldás, ha településenként, kistérségenként, megyénként megalakulnak azok a csoportok, amelyek a lehetőségeket felméri, megoldási javaslatokat dolgoznak ki, s érdekeltek azok megvalósításában. Ebben a munkában a kamarák, önkormányzatok, munkaügyi szervezetek mellett rendkívül nagy szerepe lehet a civil szerveződéseknek.

- Az alkalmi munkavállalási (AM) könyvvel történő munkavállalást sokkal szélesebb körűvé lehetne tenni, ha ezt a sajátos piacot egy új, alkalmasint non-profit szereplő megszervezné, a keresletet és kínálatot találkoztatná. Megfelelő támogatással egy ilyen intézményes megoldás is a szociális gazdaság szerves része lehetne.

- A gyermekszegénység csökkentésének különösen hatékony módja a két szülő munkavállalása. Ezért növelendő azon munkahelyek száma, amelyek összeegyeztethetők a gyermekek nevelésével. Magyarországon közismerten alacsony a *részmunkaidőben* dolgozók aránya a foglalkoztatottak körében.. Miközben empirikus kutatások sora bizonyítja, hogy a kisgyermekes szülők között nagy az igény erre a foglalkoztatási formára, ennek kielégítéséért eddig csak annyi történt, hogy megszüntették a részmunkaidős foglalkoztatást diszkrimináló jogi, adó- és TB-szabályokat. A részmunkaidő igénybevételnek ösztönzése jól szolgálhatná az alacsony foglalkoztatottság kiterjesztését. A részmunkaidős foglalkoztatás nagy valószínűséggel nem a meglévő állások felbontásával bővülne. Valószínű terepe a kereskedelmi, szabadidős szolgáltatások széles köre. A kisgyermekes szülők számára (6 vagy 9 éven aluli gyermek) biztosítani kell, hogy alanyi jogon dolgozhassanak részmunkaidőben, ha akarnak, s innen legyen lehetőségük

visszatérni teljes munkaidőre, ha a családi helyzetük ezt megengedi. Egy sor országban bevezették ezt az intézkedést az elmúlt években. Ezt a garanciát a Munka Törvénykönyve módosításával lehet megadni (továbbá a közalkalmazotti törvény és a köztisztviselőkről szóló törvény módosításával).

▪ A gyermeknevelés melletti munkavállalást segíthetné a *táv munka*, illetve az infokommunikációs lehetőségek kihasználása. Az új infokommunikációs technológiák használata például kézműipari termékek eladására – a közhiedelemmel ellentétben – nem igényel magas iskolai végzettséget. Előfeltétele az infrastruktúra megteremtése és a mentori támogatás.

2.4. Jobb, egyenlőbb feltételek a készségek és képességek kibontására, a szegregáció csökkentése

Hosszabb távra szóló fejlesztési irányok:

(36) Magyarország jól kiépített intézményrendszerrel rendelkezik: védőnői, bölcsődei, óvodai hálózat működik, ami lehetőséget jelenthetne a szegénységben élő gyerekek hátrányainak ellensúlyozására. Tudjuk azonban, hogy éppen a legkedvezőtlenebb helyzetű családok és gyerekek szorulnak ki az ellátásból, illetve szorulnak be a legkevésbé igényes és eredményes ellátásokba.

(37) A közoktatás minősége igen alacsony; sok tekintetben nem felel meg azoknak a standardoknak, amelyeket a modern társadalom és gazdaság az oktatási rendszertől megkövetel. Sokféle társadalmi nyomás és a közoktatás gyenge minősége együttesen olyan helyzetet idéztek elő, amelyben felerősödött az iskolákon belüli, és különösen az iskolák közötti szegregáció. Ez elsősorban a hátrányos helyzetű tanulókat – a szegény, iskolázatlan, állástalan, roma szülők gyermekeit – sújtja. A rossz helyzetű gyerekek rosszabb infrastrukturális feltételek mellett tanulnak, és nem jutnak hozzá azokhoz a minőségi pedagógiai szolgáltatásokhoz, melyek révén csökkenteni lehetne hátrányaikat.

(38) Régóta ismert és az utóbbi években ismét előtérbe kerülő tény, hogy a korai életéveknek meghatározó szerepük van a későbbi életút szempontjából. Számos hazai és külföldi vizsgálat bizonyítja, hogy az iskolai pályafutás későbbi (középiskolai) szakaszaiban tapasztalható elmaradás elsősorban a kora gyermekkori feltételekkel, körülményekkel magyarázható. A korai életkorban történő befektetések megtérüléséhez képest a későbbi, illetve kiegyenlítő célzatú beavatkozások jóval kevésbé hatékonyak.

(39) Az iskolarendszer fejlesztését gátolja, hogy kevés és hiányos a terveket megalapozó információ. A hátrányos helyzetű tanulók helyzetének javítása igen nehéz, ha a közoktatás statisztikai rendszeréből hiányoznak vagy félrevezető a rájuk vonatkozó adatok. A személyiségi jogok védelme miatt nem nyilvántartható az etnikai hovatartozás. A közoktatási rendszernek nincs semmilyen objektív támpontja arra nézve, hogy mennyire sikeresek a roma gyerekekre is irányuló programok, hogy az iskolák milyen mértékben jogosultak integrációs normatíva igénybevételére, vagy hogy amennyiben jogosultak lennének arra, igénybe veszik-e az ezen a címen rendelkezésre álló forrásokat.

(40) A szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlő esélyeinek biztosításához elengedhetetlen a fejlesztés, a szolgáltatások színvonalának jelentős emelése, a szegregáció minden formájának megszüntetését lehetővé tevő szabályozás, valamint az intézmények és szolgáltatások feladatkörének, illetve finanszírozási, adminisztrációs és ellenőrzési rendszerének átalakítása. A hosszú távú fejlesztés elveiből érdemes néhányat kiemelni.

(41) Hosszabb távlatban a kisgyermekkortól a közoktatási rendszerből kilépésig egységes rendszerként kellene kezelni a gyermekek napközbeni ellátását. Megfontolásra érdemes egy egységes, integrált szemléletű napközbeni ellátó-rendszer kialakítása. Érdemes átgondolni más, hasonló térszerkezetű európai országok gyakorlatából kiindulva, hogy főleg a mérethatékonysági problémákkal küzdő kisebb településeken, ahol a külön intézmények fenntartása rendkívül költséges lenne, intézményi integrációval nem volna-e megoldható a legkisebbek napközbeni gondozása. Az intézményi integráció kiterjedhet a bölcsődés, óvodás és általános iskoláskorú gyermekekre, de az észak-európai országok tapasztalatira alapozva akár az egészségügyi, szociális és oktatási-nevelési szolgáltatások integrált együttműködése is megvalósítható lenne.

(42) Ösztönözni kell a gyermekközpontú közelítést, az intézmények nyitottabbá tételét, a legkisebbeknél a túlsúlyos egészségügyi szemlélet komplexebbé tételét és a szolgáltatások hatékonyabb összehangolását a gyermeki és szülői igényekkel.

(43) Sokkal nagyobb hangsúlyt kell helyezni az iskola minden szakaszában a gyermekek egyéni helyzetére, problémáira. Ehhez szükség van iskolai szociális munkásra, gyermekvédelmi szakemberre, szociálpedagógusra, iskolapszichológusra, olyan munkacsoportokra, amelyekben ezek a szakemberek a pedagógusokkal, fejlesztő pedagógusokkal, alkalmanként szülők és kortársak bevonásával együtt értékelik a gyerekek helyzetét,

végiggondolják a segítség lehetséges módjait. E szakember-csoportok a gyerekek rossz táplálkozásától vagy otthoni bántalmazásától kezdve viselkedési zavarokig, pályaválasztási kérdésekig törődnek a gyerekekkel. Külön figyelmet kell szentelni a családjukból kiemelt, állami gondoskodásban részesülő gyermekek helyzetének javítására.

(44) Mindez jelentős változtatásokat igényel a különböző szintű képzésekben. A pedagógusok és képzési szakemberek alapképzésének modernizálása mellett sokféle továbbképzésre, új készségek megszerzésére, az előítéletek csökkentését szolgáló tréningekre van szükség.

(45) Számos országos terv és program foglalkozik már kiemelten vagy koncentráltan a gyermekekkel és a fiatal korosztályokkal. A Nemzeti Fejlesztési Tervben, valamint a Nemzeti cselekvési tervben a társadalmi összetartozásért ezek jelentős része szerepel. Fontos szerepet játszhat a gyermekek biztonságos életének növelésében a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája. Számos program indult már el, vagy áll előkészítés alatt, amelyek a nevelés, képzés, fejlesztés egy-egy összetevőjére vonatkoznak. Mi itt másutt nem hangsúlyos, esetleg hiányzó tennivalókat foglalunk össze egy átfogó rendszer keretében.

A rövid távon szükséges intézkedések, elindítandó fejlesztési irányok:

(46) A gyermekintézmények és szolgáltatások fejlesztése általában olyan forrásigényes, hogy egy-egy javaslat egyszerre nem bevezethető. A pályázatok nem kedveznek a rossz helyzetű csoportoknak. Ezért minden esetben, amikor az adott prioritás értelmezhető, javasoljuk a következő prioritások alkalmazását: halmozottan hátrányos helyzetű települések; halmozottan hátrányos helyzetű iskolák, például a gyermeknevelési kedvezményben részesülő gyermekek aránya alapján; három és többgyerekes családok; fogyatékkal élő gyermeket nevelő családok.

0-6 éves kor: Korai képességfejlesztés, kisgyermekkorai nevelés

a) Szolgáltatások

(47)

▪ Kiemelt feladat a korai képesség-felismeréshez és képességfejlesztéshez való hozzáférési esélyek javítása a szegénységben élő, a roma, a fogyatékos kisgyermekes esetében. Az ilyen jellegű bölcsődei, óvodai kezdeményezéseket erősíteni kell.

▪ A „Biztos kezdet” programot szélesíteni kell. Az esélyteremtő program az adott településen vagy városrészben a 0-6 éves korú gyermekeket és

családjaikat támogatja, de a 0-3 éves korosztályra fókuszál elsősorban. A deprivációs ciklus megszakítása érdekében a program a jelenleginél hatékonyabb beavatkozásokkal segíti a gyermekek fejlődését életük legkorábbi időszakában. A Biztos kezdet települések, településrészek programja, amely a helyi ellátások új típusú összekapcsolódásával, a családok bevonásával valósítja meg szakmai céljait. A Biztos kezdet program szolgáltatásai: korai felismerés, indirekt értékközvetítés, spontán játékos tapasztalatszerzés, együttjátzás, családok és szülők támogatása, szülők munkába-állásának elősegítése, egészségkultúra fejlesztése, a sajátos nevelési igényű gyermekek és családjuk támogatása, beleértve a szakosított szolgáltatásokhoz való hozzáférést.

- A Biztos kezdet a jelentős erőforrásigény miatt csak lassan terjedhet. A bővülés jelenleg meghívásos pályázatokkal történik. Ellenőrzendő, hogy a legrosszabb helyzetű települések eleget tudnak-e tenni akár a meghívásos pályázat feltételeinek. Továbbá szükség van egy egyszerűsített változat kidolgozására, amely legalább néhány, e körbe tartozó feladatot megold a helyi igényeknek megfelelően.

- A korai segítség egyik eleme a fogyatékossgal élő gyermekek szüleinek hatékonyabb tájékoztatása, a korai fejlesztéshez való jobb hozzáférésük biztosítása, az önkormányzatok ilyen irányú kötelezettségeinek érvényre juttatása.

- A korai szűrés és fejlesztés érdekében a szolgáltatásokkal nem rendelkező településeken utazó/mobil szolgáltatásokat kell biztosítani. A szakemberek ösztönzése érdekében kereseti pótlék kívánatos.

- A védőnői szolgálatot sokirányúan célszerű fejleszteni. Biztosítani kell a megfelelő létszámot, a tanácsadások feltételeinek javítását a jobb személyes kapcsolat érdekében, szükség esetén a mélyebb és tartósabb kapcsolathoz szükséges időt.

- A „Biztos kezdet” egyszerűsített kiterjesztésének első lépése lehet a gyermekjóléti szolgálat és védőnő együttműködése a tanácsadásban és a problémák kezelésében.

- Az ellátatlan (védőnői ellátásban nem részesülő) anyák és gyermekek számát csökkenteni kell.

- Az óvoda és a család közötti kommunikációban kulcsszerepet kell vállalniuk a védőnőknek.

b) Intézmények

(48)

- Érvényt kell szerezni azoknak a jogszabályoknak, amelyek értelmében a hátrányos helyzetű (rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult) a

bölcsődében előnyben kell részesíteni, az óvodában kötelezően fel kell venni. Jelenleg az intézkedés egyik korlátja az intézményhiány.

- Kis településeken a családi ellátási formák (családi napközi, gyermekfelügyelet, esetleg mini-csoportok) terjesztendőek. Vizsgálni kell ezen formák elterjedésének kudarcát, az ellenőrző, a szabályozásban rejlő tényezőket. Meg kell szüntetni azt a gyakorlatot, hogy jelenleg csak az önkormányzati fenntartású családi napköziki igényelhetnek teljes normatívát. A jelenlegi szabályozáshoz képest kevésbé támogatandók a piaci jellegű, jobban támogatandók a szociális gazdasághoz számító formák.

- A közoktatási és önkormányzati törvény módosításával el kell érni, hogy azokon a településeken, ahol minimum 20 óvodáskorú (4-6 éves) gyermek van, 3 (5) éven belül kötelező legyen a szolgáltatást helyben biztosítani.

- Az óvodafejlesztést igénylő településeket kiemelten kell támogatni a település hátrányai fokának megfelelő sorrendben. Három éven belül megközelítőleg 150 településen kell létrehozni vagy fejleszteni az óvoda intézményét.

- A napközbeni ellátások férőhelyeinek folyamatos növelésével párhuzamosan a sem bölcsődével, sem óvodával nem rendelkező kis településeken legalább rendszeres időközönként játszóházat kell elindítani.

- Az óvodai csoportok létszáma fokozatosan csökkentendő. Három éven belül el kell érni, hogy ne működjön 25 főnél nagyobb óvodai csoport. A távlati cél: átlaglétszám 15 fő, maximális létszám 20 fő. A jelenlegi szabályozás 33 fős csoportokat is megenged.

- Az óvodába járás kötelezettségét fokozatosan a mai ötéves kor helyett négyéves kortól kell meghatározni. Első lépésben a legrosszabb helyzetű 100-120 településen biztosítani kell, hogy a gyerekek 4 éves kortól részesülhessenek óvodai ellátásban.

- Az óvodai felvételi kérelmek elutasítási gyakorlatát felül kell vizsgálni, a közoktatási törvényben megfogalmazott felvételi prioritások (hátrányos helyzetű gyerekek előnyben részesítése) betartását nyomon kell követni.

- A gyermekintézmények nyitvatartási idejét (pl. egy hajnali és egy esti részmunkaidős foglalkoztatott beállításával) úgy kell szabályozni, hogy a korán kezdő és későn végző dolgozó szülők is igénybe tudják venni azok szolgáltatásait, munkájuk mellett. A hétfégi nyitvatartás is indokolt lehet, az atipikus foglalkoztatási formák terjedése miatt.

- A bölcsődei, óvodai étkeztetést fokozatosan mindenki számára ingyenessé kell tenni. A jelenlegi, igazolt szegénységhez, azaz a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményhez kötött rendszer rendkívül megosztó és feszültségkeltő. A fokozatosság a minden gyermek számára ingyenesen biztosított étkeztetés felé több közelítéssel történhet figyelembe véve a (46)

paragrafusban vázolt prioritásoknak (gyerekszám, területi lejtő, iskolai lejtő, továbbá itt egyedülálló szülő is). Az ingyenesség e csoportok számára mind a bölcsődében, mind az óvodában a lehető leggyorsabban bevezetendő.

- A területi hátrányok csökkentése, valamint a szolgáltatásokhoz való hozzáférés esélyének növelése érdekében, ingyenes vagy 90 százalékos utazási kedvezményt kell biztosítani a helyi és helyközi tömegközlekedési eszközön a gyesein, gyeden, és gyeten lévők, a három-és többgyerekes, illetve a fogyatékkal élő gyermeket nevelő családok számára. E mellett – a leghátrányosabb településekkel kezdve – fejleszteni kell az óvoda, iskola- és falubusz rendszert (melyhez a Támogató Szolgálatok infrastruktúrája a települések egy részén igénybe vehető.)

6-14 éves kor

(50)

- A közoktatási és önkormányzati törvény módosításával kötelezővé kell tenni, hogy amelyik településen minimum 40 alsó tagozatos gyermek él, ott helyben kell biztosítani az iskolába járás lehetőségét. Ki kell alakítani azt az ösztönző-rendszert, amely elősegíti, hogy ezeken a kistelepüléseken jól képzett pedagógusok dolgozzanak. (pl. bérpótlék, diákhitel-törlesztés átvállalása, meghatározott évenként alkotói szabadság biztosítása, szolgálati lakás stb.)

- Ugyanakkor azokon a településeken, ahol a felső tagozatos gyermekek száma nem éri el a 40-et, felső tagozatot nem lehet működtetni. (A jelenlegi tapasztalatok szerint ezek a tagozatok a törvényi előírásokat meghaladó számú osztályfokot vonnak össze és igen alacsony színvonalú oktatást biztosítanak.)

- Az ingyenes tankönyvellátást ki kell terjeszteni, és ebben az esetben is célszerű visszaszorítani az iskolán belüli jövedelem szerinti szelekciót. Első lépcsőben a leghátrányosabb helyzetű iskolák alsó tagozatos tanulóinak kell ingyen nyújtani a tankönyveket és legfontosabb tanszereket.

- Az általános iskolai beiskolázás során meg kell követelni az iskolai körzetesítésre vonatkozó 2005. évi törvényi előírások betartását.

- Az általános iskolák speciális oktatási kurzusaikat – pl. két tannyelvű oktatás, művészeti oktatás, emelt szintű szaktárgyi oktatás, stb. – csak az alap tanulócsoporthoz megtartása mellett, tantárgyi csoportbontással szervezhetik meg. A speciális kurzusokon mindenki számára biztosítani kell a részvételt; szelekció csak elégtelen teljesítés esetén lehetséges.

- A sajátos nevelési igényű – részképesség-zavaros, magatartás-zavaros – tanulók integrált oktatását fokozatosan kötelezővé kell tenni a szülők és pedagógusok megfelelő előkészítése mellett. A sajátos nevelési igényű tanulók számára szervezett felzárkóztató kurzusokat – az alap tanulócsoporthoz megtartása, illetve a sajátos nevelési igényű tanulók alap

tanulócsoporthoz tartása mellett – külön órakeret terhére kell megszervezni, biztosítva fejlesztő pedagógusok, gyógypedagógusok, pedagógiai asszisztensek kellő számú részvételét az oktatásban.

- A halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat nagy arányban oktató, rossz helyzetben levő általános iskolák feljavítását szolgáló általános iskolai rehabilitációs programot ki kell terjeszteni.

- Az iskolai szegregáció csökkentése érdekében egyszerre szükséges adminisztratív és infrastruktúrafejlesztő intézkedések. Az adminisztratív szabályozásnál ki kell dolgozni az etnikai „színesítés” modelljeit.

- Az Országos Oktatási Integrációs Hálózat működését költségvetési eszközökkel meg kell erősíteni, és a programot tovább kell folytatni;

- Folytatni és fejleszteni kell a 2005/2006-os tanévben elindított, középiskola felé vezető Útravaló programot. (Út a középiskolába: A hátrányos helyzetű, az általános iskola 7. vagy 8. évfolyamát végző tanulók felkészítése érettségire adó középiskolában való továbbtanulásra mentor támogatásával.)

- Felül kell vizsgálni a magántanulói státuszban lévő gyermekek helyzetét, akikkel az iskolák (olykor a szülők kérésére) magatartási, vagy egyéb zavarok miatt nem szívesen foglalkoznak

- A pedagógiai szakszolgálatok bővítése, illetve mobil szolgálatok biztosítása szükséges annak érdekében, hogy a gyermekek időben tudják a szolgáltatásokat, korrekciós lehetőségeket igénybe venni.

- Sportolási, testedzési lehetőségeket minden iskolában biztosítani kell. Meg kell teremteni a mindennapi testmozgás (torna) időbeli és egyéb feltételeit.

- A napközi- otthoni csoportokban fokozatosan – a legrosszabb helyzetű településekkel kezdve – ki kell alakítani azokat a feltételeket, amelyeket az egész napos iskola koncepciója megkövetel. Olyan nevelői felkészültség, és olyan tárgyi-dologi feltételek szükségesek, amelyek tartalmaznak foglalkozásokat, pihenést, feszültségoldást, sportolási lehetőséget biztosítanak, és jól szolgálják a különböző hátrányok csökkentését.

- Az iskolai étkeztetés ingyenességét az óvodáknál elmondottakhoz hasonló fokozatossággal be kell vezetni, sürgősséggel az 1-4 osztályokban. Az iskolai étkeztetésnél figyelembe kell venni a reggelizés „kultúrájának” hiányát. Anyagi vagy egyéb okokból a gyerekek negyede-harmada éhgyomorral kezdi a tanulást. Ezért minden iskolában valamilyen reggeli (legalább tej és kenyér) mindenki számára elérhető kell, hogy legyen.

- Az iskolában különösen fontos az intézményi étkeztetés színvonalának javítása, a megfelelő minőség, tápanyagtartalom, ízletesség, megfelelő étkezési körülmények biztosítása.

▪ Ugyancsak a leghátrányosabb helyzetű kistérségekkel kezdve biztosítani kell a hétvégi és nyári gyermekétkeztetést. Ehhez számos helyen hiányoznak a feltételek, a pályázati pénzekre támaszkodás problematikus.

14-18 éves kor:

(51)

▪ Alapvető, több helyen említett (rövid és hosszú távú) probléma a korai lemorzsolódás megakadályozása. Ennek eszközei a gyerekek egyéni monitorozásától a tanulási feltételek javításáig, a családok ösztönzéséig terjednek. Különös figyelmet érdemel az ösztöndíjak mai, elég áttekinthetetlen, a normativitást (jogokat) nélkülöző rendszerének felülvizsgálata, valamint a középiskolai-szakiskolai kollégiumi hálózat bővítése és az ott nyújtott szolgáltatások színvonalának jelentős emelése megfelelő igényvizsgálatok alapján.

▪ Arra kell törekedni, hogy egy-egy korosztály 80 százaléka érettségit nyújtó képzésekben vegyen részt középiskolai éve alatt. Ma ez megközelítőleg 70 százalék.

▪ Ezt a törekvést is segíti a szakképzés 2006-tól induló megújítása, amely egyrészt jobban válaszol a helyi igényekre, másrészt a tanulókkal intenzívebb foglalkozást tesz lehetővé. Fontos, hogy a szakiskolák felkészüljenek a felzárkóztató, kiscsoportos általános és szakképzésre. A személyre szóló foglalkozás a lemorzsolódást csökkentheti.

▪ Folytatni és fejleszteni kell a 2005/2006-os tanévben elindított szakképzéshez vezető Útravaló programot. (Út a szakmához: A hátrányos helyzetű fiatalok szakképzésben való részvételének támogatása ösztöndíjjal és mentori segítséggel.)

▪ A lemorzsolódást csökkentheti a jobb előkészítés. A pályaismereteket csoportos és egyéni formában bővíteni kell iskolák, nevelési tanácsadók, gyermekjóléti szolgáltatások együttműködésével. Meg kell teremteni a pályaalalmassági vizsgálatok, valamint a kötelező pályatanácsadás személyi és intézményi feltételeit.

▪ A lemorzsolódás folyamatát a jobb beavatkozás érdekében ismerni kell. Ehhez egyrészt – megfelelő regisztrációs rendszerrel - a mainál sokkal szorosabban kell követni a gyerekek útját az általános iskolából való kikerülés után. Másrészt megfelelő szolgáltatási rendszert kell létrehozni, amely intézményesen segít megoldani a legkiszolgáltatottabb, legperspektívátlanabb helyzetű fiatalok sorsát. Az eddigi tapasztalatokat értékelve és a hátrányos helyzetű középiskolába járó fiatalok elsőbbségét hangsúlyosabban biztosítva folytatni és fejleszteni kell a speciális iskolai programokat: NYEK (Nyelvi előkészítő osztályok), Kollégiumi program, Arany János program (az eddigi tapasztalatok alapján ebből a programból 80 százalék felett kerülnek be a fiatalok a felsőoktatásba).

- Folytatni és fejleszteni kell a 2005/2006-os tanévben elindított, érettségihez vezető Útravaló programot. (Út az érettségihez: Érettségit adó középiskolában tanuló hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók támogatása a középiskola sikeres befejezése céljából.)
- Tanodák, közösségi házak hozandók létre a 14-18 éves korosztály számára leválasztva az iskolákról (oktatási, szociális, művelődési tárca együttesen)
- A 14-18 éves korosztályt célzó, az ő szükségleteikre válaszoló szociális, szabadidős intézmény- és szolgáltatási rendszert kell kialakítani. Ide tartozó lépések például iskolai sportudvarok megnyitása, klubszoba kialakítása iskolákban, művelődési házakban, gyermekjóléti szolgálatokban, egyéb célcsoportok számára jelenleg nappali szolgáltatásokat nyújtó központok közösségi házakká alakítása.
- A lakókörnyezetben – civil szervezetek segítségével, megfelelő támogatással - alternatív szabadidős programokat kell szervezni e korosztály számára. Több szociális munkást kell a munkába bevonni, több „csellengő programot” kell támogatni.

Intézményes gyermekvédelem

(52)

- A gyermeki jogok érvényesülését erőteljesebben kell biztosítani. Ezért fontos lenne létrehozni a gyermekombudsman, a Gyermeki Jogok Országgyűlési Biztosának intézményét
- Jogsabályi módosításra szorul a Gyvt-ben alkalmazott „veszélyeztetettség” fogalma. A törvényi meghatározás több értelmezést tesz lehetővé. (Ezeket a Közoktatási törvény sem teszi egyértelművé.) A módosítást elsősorban az indokolja, hogy ma a törvény nem gátolja meg a gyermek családból kiemelését akkor sem, ha a probléma csupán anyagi természetű. Vizsgálni (monitorozni) kell, hogy a gyermek családból kiemelésének jelenlegi gyakorlata megfelel-e a gyermekvédelmi törvény, illetve a gyermeki jogok kartája szellemének.
- A gyermekvédelmi intézményrendszer szolgáltatásaihoz való hozzáférés területi egyenlőtlenségeit kistérségi-regionális tervezésen alapuló, többcélú komplex intézmények létrehozásával és a szervezetszerű koordináció erősítésével csökkenteni kell. Jelenleg ott nincs, vagy elégtelen a szolgáltatás, ahol sűrűsödnek a szociális problémák.
- Javasoljuk, hogy a gyermekvédelem fordítson kiemelt figyelmet néhány különösen veszélyeztetett és gyakran elhanyagolt, kirekesztett csoportra, például a védelembe vett gyermekek, a börtönben lévők és otthonmaradt gyermekeik, a gyermekes hajléktalanok, alkoholisták, prostituáltak, ideggondozói páciensek, fogyatékkal élők gyermekeinek testi-lelki fejlődésére.

A gyermekekkel foglalkozó szakemberek képzése

(53)

Egy nyitottabb, több szereplős nevelési-oktatási-képzési rendszer az ott dolgozó szakemberektől új ismereteket és készségeket követel. A jelentős változtatások a hosszabb távú program részei. Néhány rövidebb idő alatt megvalósítható lépés is van azonban.

- *Új képzések akkreditálása.* A jelenleg folyó akkreditációs folyamatban olyan master és szakirányú továbbképzések kidolgozása, mely a különböző területeken dolgozó szakemberek (védőnők, óvodapedagógusok, pedagógusok, szociális szakemberek, informatikai és más mentorok) e területre való felkészítését célozza.

- *Védőnői továbbképzés.* A védőnők kiegészítő képzései feldúsíthatók például olyan korai képességfelismerő blokkal, amely ráirányítja a figyelmet a más szakmákkal és közösségekkel való együttműködésre is (l. Biztos kezdet). Nagy hangsúlyt kell, hogy kapjon a tanácsadás technikájának tanítása, a szülőkkel partneri viszony kialakítása.

- *Bölcsődei szakemberek képzése.* Különös társadalmi fontossága miatt nagyobb megbecsültséghez kell juttatni a bölcsődék munkatársait fizetésük és képzésük megváltoztatásával. Ebben a munkakörben olyan komplex pedagógiai, szociális, pszichológiai és gyógypedagógiai ismeretekre és készségekre van szükség, amely újra definiálja a bölcsődei gondozó fogalmát, s a fejlesztő tevékenységre is képessé teszi őket. Ennek megfelelő, a bolognai folyamatban is rögzített képzést kell számukra biztosítani. Jelenleg kimondottan a bölcsődei munkára felkészítő főiskolai képzés ugyanis nincs. Ennek egyik hátrányos következménye, hogy a főiskolai végzettséggel rendelkező bölcsődei gondozót, szakgondozót nem lehet a közalkalmazotti bértáblán magasabb fizetési osztályba sorolni.

- *Pedagógus továbbképzés.* A pedagógus-továbbképzés rendszerének fejlesztésével több, célzottan szervezett programot kell indítani, amelyek rövid programokkal biztosítják a szükséges ismereteket, fejlesztik a készségeket és beállítódásokat.

- *Egészségügyi szakemberképzés.* Az egészségügyben (orvos- és nővér-képzés/továbbképzés, különösen a házi orvosi praxisokban) hangsúlyt kell, hogy kapjanak a szociális kérdések, a kisgyermekkorú életfeltételek egészségügyi következményei, ezek kezelése, megelőzése, a hátrányos helyzetű csoportokkal való kommunikáció készsége.

- *Szociális és gyermekjóléti/gyermekvédelmi szakemberek képzés.* A továbbképzés rendszerében hangsúlyosan kell megjeleníteni a szegénység csökkentése érdekében alkalmazható beavatkozási módokat,

módszereket; bővíteni kell azokat az ismereteket, amelyek a különböző ágazatokhoz tartozó intézmények közötti együttműködést segítik.

2.5. Szociális és gyermekjóléti ellátások és szolgáltatások

(54) A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások törvényileg garantált, intézményes keretei adottak. Az 1993-as Szociális törvény és az 1997-es Gyermekvédelmi törvény, valamint azok módosításai folyamatosan bővítik a szolgáltatások körét. Jelenleg azonban még e családi és személyes szolgálatok törvényekben kötelezően előírt formáinak kiépítettsége nem teljes. Az ellátottság településenként rendkívül differenciált, a hozzáférésre jelentős területi és települési egyenlőtlenségek jellemzőek. A szociális alapellátások számos kistépülésen nem érhetőek el. Még a nagyobb városokban is jelentős a hiány a speciális gondoskodást biztosító nappali és átmeneti intézmények. A Gyermekvédelmi törvényben nevesített ellátások közül a gyermekjóléti szolgálatok kiépítettsége viszonylag jó, noha a törvényi előírásokkal szemben ez sem biztosított minden településen, és színvonala egyenetlen. A napközbeni és átmeneti ellátások igen gyakran hiányoznak, vagy nem elégítik ki a szükségleteket. A feladatellátás elmaradásának nincs szankcionálási gyakorlata.

(55) A szociális és gyermekjóléti szolgáltatásokat az önkormányzatok többnyire saját szervezettel, intézmény működtetésével oldják meg. A kisebb településeken azonban gyakran más munkakörben foglalkoztatott, nem mindig megfelelően képzett szakember részidős megbízással látja el a feladatot.

(56) A korszerű és elérhető szolgáltatások kiépítésének egyik fő akadálya a közigazgatás két szintje közötti ellentét. A központi kormányzat folyamatosan bővíti az önkormányzatok által nyújtandó szolgáltatások körét. A feladatokhoz rendelt források elégtelenek, illetve kevésbé átláthatóak. Az átláthatóságot nehezíti a finanszírozási struktúra szinte évenkénti változása, illetve az önkormányzatok jelentős választási lehetősége a szabadon felhasználható normatívák elköltésénél. Így nincsenek megbízható adatok arról, hogy a központi támogatások milyen mértékben fedezik az egyes szolgáltatások költségeit. Ebben a helyzetben a szolgáltatások teljes körét vagy egy részét nem biztosító önkormányzat finanszírozási okokra hivatkozva folyamatosan a mulasztásos törvénysértés állapotában lehet. A működő szolgáltatások esetében a hatékony szakmai munka további akadálya a szakmai standardok hiánya, az önkormányzattól való egzisztenciális függőség ténye, valamint a szakmai ellenőrzés hiánya.

(57)A szakmai standardok kidolgozása és azok megtartásának folyamatos ellenőrzése az ellátórendszer hatékonyabb működésének alapvető feltétele. A már létező módszertani intézetek mellett a szakmai ellenőrzéshez meg kell erősíteni, egy „szociális felügyelőség” hatásköreivel felruházni a megyei szociális hivatalokat. Ezek megfelelő működésének alapfeltétele, hogy a feladatot magas szintű szakirányú végzettséggel rendelkező, korszerű szemléletű szakemberek lássák el.

(58) Rövid távú javaslatok, intézkedések:

- A hozzáférés lehetőségeinek gyors javítása érdekében utazó/mobil szolgáltatások révén kell biztosítani a jelenleg ellátatlan településeken a szociális és gyermekjóléti alapellátást. Ehhez részben nevesített forrást biztosít a 2006-os költségvetési törvény (kistérségi társulások támogatása, közlekedési támogatás stb.), de a megfelelő képzettségű és felkészültségű szakemberek alkalmazása további jelentős forrásokat igényel. A szükségletek pontos meghatározásában segítséget nyújthatnak a már elkészült regionális fejlesztési tervek. A szolgáltatások kiépítésénél kiaknázhatók a már létező közösségfejlesztő műhelyek, teleházak, tanya- és falugondnoki hálózatok, komplex projektek.

- A megfelelő szakképzettség hiánya vagy korszerűtlensége az alap-és szakellátásban is problémát jelent. Ebben a szakképzési követelmények teljesítésére vonatkozó törvényben rögzített határidők ismételt kitolása is szerepet játszik. Ezt a gyakorlatot meg kell szüntetni.

- Elő kell segíteni, hogy a gyermekjóléti szolgálatok meg tudjanak felelni a legfontosabb feladatuknak, a veszélyeztetettséget észlelő és jelző funkciónak. A kötelezettséget hangsúlyosan meg kell jeleníteni a jelzőrendszer tagjaiként megnevezett intézményekre vonatkozó jogszabályokban (oktatás, egészségügy, belügy stb.).

- Meg kell szüntetni azt a gyakorlatot, hogy az önkormányzatok a megelőzés eszközrendszerét szinte kizárólagosan a jogszabályban kötelezően előírt pénzbeli ellátások biztosítására korlátozzák, megfelelő szolgáltatásokat nem biztosítanak.

- Erősíteni kell a gyermekjóléti szolgáltatások prevenciós és szolgáltató jellegét. Meg kell szüntetni a gyermekjóléti szolgálatok szerepzavarát: a gyermekjóléti szolgálat nem hatóság, hatósági intézkedésre csupán javaslatot tehet, szolgáltatásai során nem érvényesíthet hatósági attitűdöt.

- A csellengő, ellátatlan gyerekek és fiatalok elérése érdekében nagyvárosokban erősíteni és fejleszteni kell az utcai (nem hajléktalan) szolgáltatásokat.

- Ki kell terjeszteni az iskolai szociális munkát, meg kell erősíteni a már kiépült ifjúsági tanácsadó szolgálatok működését.
- El kell érni, hogy a szociális és gyermekvédelmi törvényben előírt szolgáltatások elemei a törvényalkotás során érvényesített alapelveknek megfelelően a gyakorlatban is egymásra épüljenek. A jelenlegi gyakorlatban sokszor nincsenek kihasználva a törvényekben nevesített lehetőségek.
- A szociális és gyermekjóléti szolgáltatásokra vonatkozó statisztikai jelentési kötelezettségeinek keretén belül biztosítani kell, hogy megfelelő információk álljanak rendelkezésre az önkormányzatok feladatellátási kötelezettségének teljesítéséről. Meg kell szüntetni azt a gyakorlatot, hogy a statisztikai jelentések adatai ellenőrzés nélkül kerülnek összesítésre.

2.6.Lakáskörülmények javítása

(59) A gyerekszegénység és a lakásszegénység nagyon sok szálon kapcsolódik össze. A szegény, nyomorgó családok lakásviszonyai is nyomorúságosak. A szűkös és rossz lakásviszonyok kihatnak az egész család, a gyerekek mindennapi életére, elmélyítik az esélyek egyenlőtlenségét, megnehezítik a szegénységből való kitörés esélyeit.

(60) A szegénységben élő gyerekes családokat jelentős mértékben sújtja a jelenlegi közigazgatási, önkormányzati és törvényi szabályozási rendszer. A szerény összegű normatív lakásfenntartási támogatás még nem nyújt garanciát a lakhatás megőrzésére, nem nyújt védelmet az eseti helyi döntésekkel szemben. Jelenleg és az elmúlt 15 évben folyamatosan tanúi vagyunk annak az elfogadhatatlan tömeges jelenségnek, hogy olyan családok ellen folytatnak ingatlan-végrehajtási, kilakoltatási eljárást, akik minden normális kritérium szerint súlyosan rászorultak, pénzügyi szociális támogatásban kellene (kellett volna) részesülniük. A helyi erősebb érdekek miatt még a lakásvesztést megelőzni képes jogszabályok lehetőségei is kiaknázatlanul maradnak. A szegényebbek, romák és nem-romák ebben a helyzetben gyakran kényszerülnek vagy menekülnek leromlott falvakba, vagy városi slumosodó negyedekbe.

(61) Az elmúlt tizenöt év egyik legnagyobb adóssága a lakosság egy részének lakáshitel- és rezsitartozásának felhalmozódása. Az eladósodás közvetlenül veszélyezteti a családok lakhatását. Az adósságok kezelése, illetve az eladósodás felszámolása érdekében az elmúlt években fontos kezdeti lépések történtek, azonban ennek a problémának a terjedelme és

természete, egyben kezelési módja messze túlnyúlik a jelenlegi ún. szociális törvényen.

(62) A jelenlegi magyar lakásrendszert számtalan strukturális probléma terheli. Még mindig több százezerre tehető a túlszűfolt, komfort nélküli, szükséglakások száma, az ilyen "lakások" gettósodó falvakban vagy településrészekben való koncentrálódása.

(63) A szegénység és mélyszegénység csökkentése elsősorban e problémákat kell, hogy kezelje. Hosszabb távon ennél sokkal nagyobb szabású lépések kellenek a szegregáció megelőzésére, a lakásállomány minőségi javítására, a lakásmobilitás jelentős élénkítésére nem utolsósorban a lakásbérlet szerepének jelentős növelésével.

(64) A rövid távon szükséges intézkedések, elindítandó fejlesztési irányok:

- Programot kell indítani annak érdekében, hogy radikális csökkenjen a víz- és/vagy áramszolgáltatás nélküli lakásban élő gyerekes családok száma.

- A jelenleginél nagyságrendekkel nagyobb forrásokkal és felkészültséggel kell folytatni az ún. telep-felszámolási, telep-reintegrálási, telep-rehabilitációs programokat. Többféle kísérletre van szükség. Az elképzelések kialakításában a jelenleginél nagyobb szerepet kell adni a telepen élőknek.

- Meg kell akadályozni gyermekes családok hajléktalanná, illetve fedél nélkülivé válását. Úja meg kell vizsgálni az alkotmánymódosítás lehetőségét a lakhatási joggal kapcsolatban. Erősíteni kell a bíróságok szerepét a potenciálisan a lakhatási lehetőség elvesztéséhez vezető folyamatokban.

- A ma még sokakat érintő fedél nélkülség miatt a jogszabályoknak megfelelő számban, illetve szükséglet szerint fejlesztendő – számban és minőségben - a családok átmeneti otthonai. Többek között több segítség kell a gyermekfelügyeletben, és több lehetőség a gyermekek fejlesztésére.

- A nagyobb városokban a legrosszabb lakásállománnyal rendelkező területeken ún. slum clearing programokat kell elindítani. A komfort nélküli és szükséglakások korszerűsítése, kiváltása érdekében speciális támogatási formákat kell kidolgozni és bevezetni.

- Olyan jogszabályt kell alkotni, amely megakadályozza az eladósodott családok teljes ellehetetlenülését. A „magáncsöd” megfelelő szabályozásával társadalmilag elfogadható körülmények között kell megoldani az eladósodottak helyzetét. Tovább kell fejleszteni az adósságkezelés szabályozását, megfelelően kezelve (a) az eddig felhalmozódott lakhatással

összefüggő adósságok rendezését, (b) az ezt követően keletkező, a lakhatással összefüggő adósságok rendezését, (c) a lakhatással nem összefüggő, egyéb típusú adósságok rendezését.

- Az illetékekről és a végrehajtásról szóló törvényt úgy kell módosítani, hogy a szabályok a feleket (különösen a hitelezőt) megegyezésre ösztönözzék. Ehhez például bizonyos esetekben érdemes eltörölni végrehajtási illeték összegszerű felső határát.

- A lakástörvény, illetve a végrehajtásról szóló törvény olyan módosítása szükséges, mely szerint az ingatlan-végrehajtási eljárás során hivatalosan meg kell keresni a lakóhely szerinti önkormányzatot, hogy vizsgálja meg, valóban megkapta-e a család azokat a pénzübeni szociális támogatásokat, amelyekre jogosult volt. A jogosultság elbírálásáig az eljárást fel kell függeszteni, jogosultság esetén új eljárást kell lefolytatni.

- Ki kell dolgozni a lakásmobilitási lehetőségeket fokozatosan bővítő konstrukciókat. A lakásmobilitásban – és a gettósodás megelőzésében – jelentős szerepe van a lakásbérletnek. A lakásbérlet terjedéséhez egyrészt úgy kell megerősíteni a lakástámogatási rendszert, hogy lehetővé tegye piaci bérlakások bérlését. Másrészt ösztönözni kell a bérlakásépítést, például a hosszú távra (15-20 évre) biztosított 0 kulcsos adóval. Végül számos jogszabály kidolgozásával nagyobb lakásbérleti biztonságot kell szavatolni. Szabályozandó kérdés a lakbér-megállapítás egésze, a lakbérmódosítás színvonala és gyakorisága; a felmondási idő.

- Sürgősen szükség van a lakás feketepiac fehérítésére. A feketén kiadott lakásokba nem lehet bejelentkezni, és ez a családot sokféle jogtól fosztja meg, de különösen veszélyezteti a gyermekek óvodai-iskolai kedvezményeit.

- Meg kell találni annak a szabályozási lehetőségét, hogy a szegények lakásépítésre igénybevett támogatásai (első renden a szociálpolitikai kedvezmények) célszerűbben és rendeltetésszerűen kerüljenek felhasználásra. Többek között arra lenne szükség, hogy e jelentős szociális kedvezmény igénybevételekor helye legyen szociális szakértők mérlegelési szempontjainak. Ilyen szempont a család hitelképessége, a tervezett lakás fenntarthatósága, az építkezési terület minősége (pl. ártér), fejlesztési tervekkel kapcsolata (slumok, gettók kialakulásának megelőzése). Hasonlóképpen fontos lenne a műszaki ellenőrzési kötelezettség érvényesítése.

2.7. Egészségesebb gyerekkor biztosítása

(65) Az egészségügyi egyenlőtlenségek – az ellátásokhoz való hozzáférés, az egészségügyi állapot mutatóinak alakulása stb. - fokozottan érintik a kedvezőtlen szociális helyzetű családokat. Az egészségre ártalmas, valamint az egészséges életmódot nem lehetővé tévő lakáskörülmények és a

táplálkozás rossz színvonala mellett, a rossz helyzetű, ill. marginális csoportok az ezen folyamatok ellen ható, már rendelkezésre álló egészségügyi szolgáltatásokhoz sem jutnak hozzá.

(66) A gyermekszegénység csökkentése szempontjából három – alkalmasint eddig más összefüggésben említett - meghatározó elem prioritását kell elérnünk már a rövid távú programban. Az ezekben bekövetkező változások a hosszú távú folyamatok alakulására is közvetlenül hatnak.

- Kidolgozandó egy olyan cselekvési terv, amellyel elérhetjük, hogy minden gyermekes család, de elsősorban a tartós, valamint mélyszegénységben élő gyerekek szülei is ismerjék a már létező ellátási rendszereket és szolgáltatásokat és rendelkezzenek az ezekhez való hozzáférés lehetőségeivel. Amennyiben ebben jelentős változást érünk el, megelőzhető lenne az ismert, kedvezőtlen következmények kialakulása. Vizsgálni kell a 2005-ben létrehozott szociális információs szolgálat ilyen irányú kötelezettségének teljesülését.

- A táplálkozás mennyiségi és minőségi javítása szintén rövidtávon megoldandó alapeladat. Ehhez anyagi erőforrások biztosítása mellett, a közétkeztetés színvonalának javítása és annak a feltételrendszernek a kialakítása is szükséges, amely a napközbeni ellátásokból kimaradó gyerekek számára is biztosítaná az egészséges táplálkozást.

- Kiemelt célcsoportként kell kezelni a 0-3 éves korosztályt, az ebben a korban biztosított életminőség és korai fejlesztés alapvető hatással van a gyermek további fejlődésére, egészségi és mentális állapotára, életlehetőségeire.

(67) Rövidtávon ezeknek a prioritásoknak a megvalósulását segítik a 2005 novemberében elkészült „*Közös kincsünk a gyermek*” Nemzeti Csecsemő- és Gyermek egészségügyi Program intézkedési javaslatai. Az alábbiakban kiemeljük, alkalmanként kiegészítjük a jelen program szempontjából fontos elemeket.

- Felülvizsgálandó a várandós nők jelenlegi gondozási gyakorlata, javítandó a gondozás minősége és hatékonysága. Ezzel csökkentendő az ellátatlan várandós anyák száma.

- Növelni kell a korai fejlesztés és neurohabilitáció (neuroterápia) kapacitását, a regionális ellátást. Jogszabályi háttérrel kell biztosítani, hogy egyéves kor alatt csak erre akkreditált osztály, illetve ambulancia végezhesen neurohabilitációt (neuroterápiát). A korai fejlesztéshez való hozzáférés területi egyenlőtlenségei így csökkenthetők.

- A jelenlegi házi gyermekorvosi hálózat egyenletesebb és szükséglet szerinti hozzáférhetősége érdekében az ellátórendszert felül kell vizsgálni. Ahol a feltételek adottak, új praxisokat, illetve gyermek-ellátási kistérségi együttműködést kell létrehozni. A hátrányos helyzetű kistérségekben, településeken élő és a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek egészségügyi ellátása kiemelten kezelendő. A Mozgó Szakorvosi Szolgálatot (MSZSZ) szükség szerint fejleszteni kell.
- Egyéves életkoron belül legalább két ízben, 1-6 éves kor között legalább évente minden gyermeket lásson gyermek-szakorvos. A házi orvos igényelje a konzultációt és legyen jelen. A konzultáció terjedjen ki a fejlődés követésére, a fejlődés problémáira és a krónikus betegekre. (A hátrányos helyzetű kistérségekben, településeken élő és a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek egészségügyi ellátásának kiemelt kezelése.)
- Meg kell vizsgálni annak lehetőségét, hogy a nem kötelező védőoltások esetében - legalább a fokozott kockázati csoportba sorolt betegeknél – a védőoltás térítésmentesen biztosítható legyen.
- Önálló gyermekpszichiátriai osztályokat (20-30 ágy) és járóbeteg szakellátást kell struktúramódosítással kialakítani.
- A gyógyászati segédeszközökhöz folyósított támogatások rendszerét felül kell vizsgálni, és a gyermeki fejlődés sajátosságaihoz igazítani...
- Az újszülöttek és a gyermekek kórházi kezeléséhez kapcsolódó, szülők számára biztosított támogatások (közlekedés, kórházi tartózkodás stb.) feltételeit és rendszerét felül kell vizsgálni.
- A szegénységben élő gyermekek egészséges, megfelelő táplálkozásáról gondoskodni kell a legkisebb kortól az iskola elhagyásáig, lehetőleg az oktatási intézmények keretein belül.
- Az iskolai nevelés keretei között is növelni kell az egészség-tudatosságot.

2.8.-2.15. A horizontális elvek: kidolgozása folyamatban.

3. ÖSSZEFOGLALÁS – JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK, VÁRHATÓ HATÁSOK: kidolgozása folyamatban.

MELLÉKLETEK:

JOGSZABÁLYI HÁTTÉR, SZÜKSÉGES JOGSZABÁLYI VÁLTOZTATÁSOK

ELOSZTÁSI ELVEK

MÓDSZEREK, ADATSZÜKSÉGLET, MONITOROZÁS

INDIKÁTOROK

ÖSSZEFÜGGÉS MÁS ORSZÁGOS TERVEKKEL ÉS PROGRAMOKKAL